

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи илмии Ализода Абдулқодир Маҳмадраҳим дар мавзӯи “Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Созмони ҳамкории исломӣ: мушкилот ва дурнамои ҳамкориҳои сиёсӣ-иқтисодӣ ва фарҳангӣ (охири асри XX ва ибтидои асри XXI)” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.6 – таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати беруна

1. Мубраияти мавзӯи таҳқиқот

Мавзӯи интихобшуда дар шароити муносири ҷаҳонишавӣ ва таҳаввулоти геополитикии Шарқи Наздик ниҳоят муҳим ва саривақтӣ мебошад. Созмони ҳамкории исломӣ (СҲИ) ҳамчун дуҷумин созмони бузургтарини байнидавлатӣ баъд аз СММ, дар сиёсати хориҷии «дарҳои боз»-и Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми махсус дорад. Муаллиф дуруст қайд мекунад, ки Тоҷикистон бо назардошти муштаракоти таърихӣ, фарҳангӣ ва тамаддунӣ, ба ҳамкорӣ бо ҷаҳони ислом аҳамияти стратегӣ медиҳад.

2. Навгонии илмӣ ва дараҷаи омӯхташудани мавзӯ

Муаллиф бори аввал дар таърихнигории ватанӣ кӯшиш ба харҷ додааст, ки муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва СҲИ-ро ба таври комплексӣ (сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ) дар як давраи муайяни таърихӣ (охири асри XX – ибтидои асри XXI) мавриди таҳқиқ қарор диҳад.

Таҳлили нақши СҲИ дар сулҳи тоҷикон: Яке аз нуқтаҳои ҷолиби диққат, инъикоси фаъолияти СҲИ ҳамчун нозири раванди сулҳи Тоҷикистон ва кишвари қафолатдор мебошад.

Ҷанбаи иқтисодӣ: Муаллиф ҳамкориро бо институтҳои молиявии СҲИ, махсусан Бонки исломии рушд, ҳамчун омили калидии рушди инфрасохтори кишвар муаррифӣ кардааст.

3. Сохтор ва муҳтавои таҳқиқот

Фишурдаи мавзӯ ё худ автореферат нишон медиҳад, ки диссертатсия дорои сохтори мантикӣ буда, ҳадаф ва вазифаҳои гузошташуда пурра фаро гирифта шудаанд.

Методология: Истифодаи усулҳои таърихӣ-муқоисавӣ ва таҳлили системавӣ ба муаллиф имкон додааст, ки таҳаввули муносибатҳоро аз замони узвияти Тоҷикистон (соли 1992) то имрӯз пайгирӣ намояд.

Пойгоҳи манбаъшиносӣ: Муаллиф аз доираи васеи сарчашмаҳо, аз ҷумла асарҳои Пешвои миллат, санадҳои расмии СҲИ ва маводҳои бойгонии Вазорати корҳои хориҷӣ истифода бурдааст, ки ин эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро таъмин мекунад.

4. Нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшуда

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда (6 банд) мантиқию асоснок буда, хулосаҳои ҷиддии илмиро дар бар мегиранд. Хусусан, таҳлили муборизаи муштарак алайҳи терроризм ва ифротгароӣ дар доираи СҲИ дар шароити имрӯза аҳаммияти хос дорад.

5. Таҳлили мазмун ва муҳтавои бобҳои диссертатсия

Муаллиф дар бобҳои рисола тавонистааст, ки манзараи комили муносибатҳои Тоҷикистон ва СҲИ-ро аз нигоҳи таърихӣ ва дурнамо бозгӯ намояд:

Дар боби аввал, Ализода А. М. таҳаввули СҲИ-ро ҳамчун «бозингари махсус» дар сиёсати ҷаҳонӣ нишон дода, дуруст таъкид мекунад, ки «омили исломӣ» дар ин созмон на танҳо хусусияти динӣ, балки бештар хусусияти муттаҳидкунандаи сиёсиву иқтисодӣ дорад. Муаллиф марҳилаи муҳими узвияти Тоҷикистонро (1 декабри соли 1992) дар шароити вазнини ҷанги шаҳрвандӣ мавриди таҳлили ҷиддӣ қарор додааст.

Дар боби дуюм, ба таври муфассал динамикаи ҳамкорӣҳои иқтисодӣ ва нақши Бонки рушди исломӣ (БРИ) дар маблағгузориҳои лоиҳаҳои стратегии Тоҷикистон (инфрасохтор, энергетика ва мубориза бо фақр) инъикос ёфтааст. Зикри иштироқи фаъоли Пешвои миллат дар саммитҳои СҲИ (Касабланка,

Техрон, Путрачайя ва ғайра) ва пешниҳодҳои созандаи ӯ (аз ҷумла таъсиси Бунёди рушди илм ва технология) аз ҷиддияти таҳқиқот гувоҳӣ медиҳад.

Дар боби сеюм, муаллиф ба масоили ҳассоси амниятӣ, аз ҷумла мубориза бо терроризми байналмилалӣ ва ифротгароӣ таваҷҷуҳ намудааст. Таҳлили «Стратегияи зиддитеррористӣ» дар доираи СҲИ, ки аз ҷониби Тоҷикистон пешниҳод шудааст, аҳаммияти амалии рисолаҳо барои мақомоти сиёсати хориҷӣ дучанд мекунад.

Дар асоси мазмуни пешниҳодшуда, метавон ин нуқтаҳои навро низ ба тақриз илова кард:

1. Дипломатияи парламентӣ: Муаллиф бори аввал нақши Иттиҳоди парламенти СҲИ-ро дар таҳкими робитаҳои байнидавлатӣ ва ҳамоҳангсозии қонунгузорӣ дар баҳши мубориза бо таҳдидҳои муосир нишон додааст.

2. Ташаббусҳои глобалӣ: Дастгирии номзодии Тоҷикистон ба Шӯрои Амниятӣ СММ (барои солҳои 2028-2029) аз ҷониби СҲИ, ки дар рисола зикр шудааст, нишонаи эътирофи нуфузи кишвар дар ин созмон мебошад.

3. Соҳаи гуманитарӣ: Таҳлили ҳамкориҳо бо ИСЕСКО дар самти эҳёи ёдгориҳои таърихии Хулбук, Истаравшан ва Панҷакент арзиши фарҳангии таҳқиқотро баланд мебардорад.

6. Хулосаҳо ва пешниҳодҳои ниҳой

Матни идомаи автореферат собит месозад, ки муаллиф на танҳо таърихи муносибатҳоро омӯхтааст, балки «моделҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо ҷаҳони ислом»-ро дар шарҳи давлати дунявӣ муайян кардааст.

7. Пешниҳоди иловагӣ:

Бо назардошти он ки дар рисола ба «Барномаи Амали даҳсолаи СҲИ (2016-2025)» таваҷҷуҳи зиёд шудааст, тавсия дода мешавад, ки натиҷаҳои ин таҳқиқот дар раванди таҳияи концепсияҳои нави ҳамкориҳои минтақавӣ дар Осиёи Марказӣ истифода бурда шаванд.

Сарфи назар аз арзиши баланди илмӣ, оид ба муҳтавои автореферат баъзе мулоҳизаҳоро пешниҳод менамоем:

Дурнамои ҳамкорӣ: Дар матн оид ба «Барномаи СҶИ барои солҳои 2016-2025 барои Осиёи Марказӣ» зикр шудааст. Хуб мешуд, агар дар хулосаҳо мушаххастар нишон дода мешуд, ки Тоҷикистон дар кадом бахшҳои ин барнома (энергетика, нақлиёт ё кишоварзӣ) бештар муваффақ шудааст.

Мушкилот: Дар унвони мавзӯ калимаи «мушкилот» омадааст. Дар автореферат бештар ба дастовардҳо таваҷҷуҳ шудааст. Шояд лозим буд, ки монеаҳои мавҷуда дар роҳи ҳамгироии иқтисодӣ (масалан, масоили логистикӣ ё фарқияти низомҳои ҳуқуқӣ) каме васеътар шарҳ дода мешуданд.

Ҳарчанд рисолаи Ализода А. М. дар сатҳи баланди илмӣ таълиф шуда бошад ҳам, мисли ҳар як таҳқиқоти густурда ҳолӣ аз баъзе камбудҳои ҷузъӣ нест, ки зикрашон барои такмили корҳои минбаъдаи муаллиф муфид аст:

Тавозуни байни бобҳо: Дар рисола ба таҳлили ҷанбаҳои сиёсӣ ва амниятӣ (мубориза бо терроризм) таваҷҷуҳи хеле зиёд зоҳир шудааст, аммо ба назар мерасад, ки ҷанбаҳои ҳамкориҳои илмӣ-техникӣ, ки дар автореферат ҳамчун самти афзалиятнок зикр шудаанд, метавонистанд бо овардани мисолҳои бештари лоиҳаҳои муштаракӣ инноватсионӣ боз ҳам васеътар шарҳ дода шаванд.

Масъалаҳои оморӣ: Дар боби дуюм, ҳангоми баррасии ҳамкориҳои иқтисодӣ бо Бонки рушди исломӣ (БРИ), муаллиф маълумоти арзишманд овардааст. Вале хуб мешуд, агар дар матн рисола ё замимаи он ҷадвалҳои муқоисавии оморӣ оид ба ҳаҷми сармоягузориҳои кишварҳои аъзои СҶИ ба иқтисодиёти Тоҷикистон дар даҳсолаи охир бештар пешниҳод мегардиданд.

Таҳлили дурнамо: Дар боби сеюм муаллиф дурнамои муносибатҳоро хуб нишон додааст, аммо дар шароити тағйирёбандаи геополитикии солҳои 2021-2022, ҷойгоҳи Тоҷикистон дар СҶИ дар робита ба таҳаввулоти нави минтақавӣ (масъалаи Афғонистон) метавонист каме муфассалтар ва аз ҷидғоҳи таҳлили стратегӣ амиқтар баррасӣ шавад.

Сарчашмаҳои хориҷӣ: Дар рисола истифодаи фароҳи санадҳои расмӣ ва адабиёти ватанӣ ба назар мерасад. Бо ин вучуд, барои тақвияти ҷанбаи

муқоисавии таҳқиқот, истифодаи бештари адабиёти илмии муҳаққиқони кишварҳои арабизабони узви СҶИ дар мавриди нақши Тоҷикистон дар ин созмон, ба манфиати кор мебуд.

Нуқсонҳои техникӣ: Дар матни автореферат ва рисола баъзе ғалатҳои ночизи имлоӣ ва техникӣ (масалан, дар навишти номи баъзе созмонҳои фаръӣ ва истинодҳо) ба чашм мерасанд, ки албатта, ба мазмуни асосӣ ва натиҷаҳои илмии таҳқиқот таъсири манфӣ намерасонанд.

Мазмуни асосии таҳқиқот, ки дар автореферат инъикос ёфтааст, нишон медиҳад, ки диссертант Ализода А.М. тавонистааст вазифаҳои гузошташударо ба таври мукамал иҷро намояд. Рисола дорои мантиқи қавии илмӣ буда, саҳми арзишманде дар таърихи муносибатҳои байналмилалии Тоҷикистон мебошад. Муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих мебошад.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Ализода Абдулқодир Маҳмадраҳим қори мукаммали илмӣ-таҳқиқотӣ буда, ба талаботи Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Мавзӯ пурра қушода шудааст ва муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих мебошад.

номзади илмҳои таърих,
сардори шӯъбаи илм ва инноватсияи

Донишкадаи байналмилалии

Леваканти ДБССТ

Ашуров Ардамеҳр Муродқулович

имзояи Ашуров А.М.-ро тасдиқ менамояд,
сармуфтаҳассиси шӯъбаи кадрҳои Донишкада

Саидов Д.М.

06.05.2026с.